

Binnen de Haagse ambtenarij zetten een paar personen de toon. Die komen we tegen in de *Anecdota*. Zo zijn er vijf moppen over Adriaan Rosa, de balluw van Den Haag. Rosa kon snedig uit de hoek komen. De advocaat Justinus Colyer (1624-1682) liet eens zijn huis aan een paar bezoekers zien onder wie Rosa. Het was een fraai huis, maar het 'kalk-huisje' was erg klein. Toen Colyer zei dat er nergens in Den Haag een huis met meer gemak stond, zei Rosa, 'die al een uur met een rijpe drek bevrucht was geweest: Het mocht de droes, ik kan er geen gemak in vinden.' Een andere goede vriend was Jan Spronssen, commies en griffier van de Staten-Generaal. Hij had zich van klerk omhooggewerkt en hij bezat kennelijke grote verdiensten. Spronssen was ook een goede kennis van Constantijn Huygens, die hem in 1653 zijn gedicht 'Hofwijjk' toezond met een begeleidend gedicht, dat hij later opnam in zijn bundel *Korenbloemen*.⁸⁵

Over Spronssen maakte Van Overbeke de volgende grap. Tijdens de ziekte van de griffier Nicolaes Ruysch had Spronssen diens ambt waargenomen. Toen hij eens bij van Overbeke kwam vragen hoe snel hij Latijn zou kunnen leren, antwoordde deze: 'In acht maanden.' Spronssen vroeg zich af waarom kennis van het Latijn eigenlijk nodig was voor het griffiersambt, hij had het immers reeds herhaaldelijk probleemloos waargenomen. Maar toen het ambt na de dood van Cornelis Musch in 1650 vacant kwam, kwam hij toch niet in aanmerking voor diens opvolging. Van Overbeke raadde hem echter af Latijn te leren: 'De heren willen het u toch niet maken en zij leggen het kwansuis daarop dat gij geen Latijn en kuint; beneemt haar deze excuus niet, want anders zullen zij genoodzaakt wezen een andere te zoeken en misschien zeggen dat gij een lichtnis en een liefhebber van de kroes zijt, of iets anders daarvan; laat het liever zoals 't is, zo blijft gij nog fatsoenlijk bij uw eer.'

Spronssen was van eenvoudige afkomst en dat kan hebben meege-speeld. Afkomst was belangrijk in de Republiek. Sociale stijgers konden erop rekenen dat er achter hun rug heel wat werd afgelachen en geroddeld. Typend is het verhaal over de niet-geïdentificeerde Agoh-ti Cogropolu Ygpdon Hogddopi. Deze 'lombardierszoon' overlegde de Rotterdamse overheid eens een forse rekening, waarop Ewout van der Horst, vroedschap van de stad, zei: 'Dat is geen wonder, gij moet rekenen dat wij hem uit de lombardaard gehaald hebben.' Een burgemeester wiens vader visverkoper was geweest, beklagde zich erover hoe vuil de

markt was. Toen uw vader ze schoonmaakte, lag ze wel netter, merkte iemand op (2270). De griffier Cornelis Musch en de Oost-Nederlandse edelman Unico van Ripperda kregen eens ruzie bij het verkeerbord. Ripperda schold de eerste uit voor viskoperszoon, Musch de ander voor Westfaalse boer. En dat vond men leuk.

In Van Overbokes kennissenkring werd de pen dikwijls ter hand genomen. Enkele bekende namen, zoals die van Huygens en Hoofft, zijn al ter sprake gekomen. In zeven moppen treedt de dichter Adriaen Steijn op. De meeste zijn gebaseerd op diens bundel puntdichten. Verder schreef de deurwaarder van het Hof van Holland, Jacob de Hemin, die ook in de *Anecdota* voorkomt, 'zeer vermaakelijke Historiën' over de liefde.⁸⁶ Ook publiceerde hij een werk met herinneringen aan Haagse juristen, waarvan er velen in de *Anecdota* voorkomen. Zo noemt hij Jan Spronssen een 'zeer vermaarde griffier', met een opmerkelijk verstand en geheugen. Ook spreekt hij over de fiscaal Cornelis Boeij met als bijzonderheid dat hij gewoon was 'drie grote vreezelijke paddens' in bier gekookt te slikken als purgeermiddel.⁸⁷ Boeij was zelf ook schrijver. Er zijn meer moppen over schrijvers die Van Overbeke gekend heeft, zoals Jacob Westerbergen, medicus in Den Haag, Laurens Bake, zoon van een Amsterdams koopman, en Mattheus Tegnagel. Ook Daniel Heinsius wordt vermeld in zijn hoedanigheid van dichter. Nadat hij in Amsterdam straalbezopen had overgegeven, zei Barlaeus: 'Mij dunkt, Heinsius maakt tot Leiden verzen en te Amsterdam kalven.' Het woordspel vaarsen en kalveren wordt duidelijk wanneer men weet dat 'kalven maken' overgeven betekende. Catharina Questiers (1631-1669), de bekende dichteres, komt eveneens ter sprake. Helaas is de opmerking die prins Johan Maurits maakte tijdens een ontmoeting met haar in de Amsterdamsse Warmoesstraat, doorgestreep. Erg netjes zal die niet geweest zijn, en ze had kennelijk betrekking op het feit dat zij 'uitermate vet' was. Juffrouw Catharina Dompiz (een verdraaiing?) zat met de gedichten van P.C. Hoofft op haar schoot te huilen. Gevraagd waarom ze huilde zei ze: 'Omdat hij een vers op mij heeft gemaakt.' De vragensteller merkt op dat dit geen schande is. Maar, zegt de juffrouw, 'de vent is nu zo lang dood, zo kan elk bijna rekenen hoe oud dat ik ben.' Een andere grap betreft een zekere Westrenen – mogelijk kapitein Anthony van Westreenen – die een boekje *De Uylevangst* had gemaakt met versjes op allerlei

mensen, dat helaas niet achterhaald kon worden. Anderen uit Van Overbekes omgeving waren juist slachtoffer van zulke aanvallen, zoals de commies Ysbrand Noortwijk, die ook in de *Anecdota* voorkomt. Hij was betrokken in een corruptiezaak waarover een paskwil verscheen getiteld *Haeghsche coeckoeck uytghebroeydt door een Overrijnsche dijstel-vrick* met volgens de titelpagina 'zeer aardige nieuwe deuntjes' gezongen door onder meer don Isbrando van Noortwijk.

Een dichter van een eerdere generatie die in de *Anecdota* voorkomt, is de Amsterdamse koopman Roemer Visscher (1547-1620), vermoedelijk een kennis van Matthijs van Overbeke. Hij had een feest gegeven en zijn gasten zeiden bij het afscheid: 'Wij bedanken u zeer, gij kunt uw schade weder eens inhalen.' Waarop Visscher antwoordde: 'Of ik gek was, die zal mij van zelfs genoeg thuis komen.' De beleefdheidsfrase van zijn gasten verstond hij voor de grap dus als een verwijzing naar zijn dochter Tesselschade (1341).

In dezelfde kring speelt een discussie tussen zijn dochter Anna Roemers (1583-1651) en een zekere monsteur Schaepe, vermoedelijk een telg van de Amsterdamse regentenfamilie van die naam. Zij vroeg hem voor de grap: 'Wat is toch een schaaep met een baard?' Daarop kon hij niet anders antwoorden dan 'een bok' (met de toen vanzelfsprekende connotatie van bedrogen echtgenoot). Hij vervolgde echter: 'Maar zegt mij toch eens waartoe een gescheurde roemer goed is?' De bekende re-monstrantse schrijver Gerard Brandt moet heel wat te verduren hebben gehad. Over hem lezen we het volgende verhaal: toen hij eens iemand niet thuis trof, vroeg hij diens moeder hem te zeggen dat er Brandt was geweest. De moeder reageerde: 'Och, waar toch, mijn kind, hij zal zo ongerust zijn.'

Spel met namen was gesneden koek voor gelegenheidsdichters. Van Overbeke verhaalt de toespraak die de gouverneur-generaal van Oost-Indië maakte bij het huwelijk van Tymon Sloet (1613-1680), een militair die later raad in Oost-Indië werd, en Agatha Bellaerts in 1666. Hij vergeleek allerlei Indische vruchten met Hollandse, waarna de bruidgom hem vroeg: 'Wat zou zijn edelheid zetten tegen St. Aagis-pruimen?' Het antwoord luidde: 'Sergeantskloten.' De belastingontvanger in Den Bosch heette Gans, en over hem moeten veel grappen gemaakt zijn, bijvoorbeeld dat de boeren overal de ganzen pluukken behalve daar, waar de Ganzen de boeren pluukken.

De gewoonte om bijnamen te geven was populair, en ook bijnamen konden tot grappen leiden. Zo werd Dirck Meerman (1610-1680), burgemeester van Delft en lid van de Raad van State, in de wandeling 'sire' genoemd. Toen hij de commies Jan Spronssen complimenteerde met zijn nette handtekening, zei deze: Maar u ondertekent ook heel sierlijk, mijnheer.

Een variant op dit soort grappen is de ondertekening van de brieven die Catharina van Ireslong en Cornelis van Leeuwen elkaar stuurden, respectievelijk met C.V.T. en C.V.L., waarbij bedacht moet worden dat de v en de u toen inwisselbare letters waren.

Van Overbekes voorliefde voor het scatologische vinden we terug in moppen die in zijn omgeving zijn gestueerd. Zo nodigde de dichter Jacob Westerbaen de drukker van zijn boekje *Kostverloren* uit. Toen deze zich lang uit de kamer verwijderde, riep de gastheer: waar ben je, wat doe je? Het antwoord was: 'Ik zit hier en druk verloren kost, mijnheer.' De hoogleraar Daniël Hensius had eens bij een vriend in Leiden flink gedronken. Toen hij op de terugweg in de buurt van een wachthuisje van de schutters ging plassen, rukten deze hem zijn pruik van het hoofd, die ze slechts voor een schellinkje wilden teruggeven. Hij riep: 'De duivel moet zo een stad halen, daar men om niet drinkt en geld moet geven om te pissen.'

Veel moppen zijn gestueerd in vrolijke gezelschappen. In een mop verhaalt Van Overbeke van een bezoek aan de 'schilderskamer'. Er werd muziek gemaakt en een zekere heer Steenkes speelde voortdurend op het klavecimbel. De raadshoofd Hendrik Fagel zei daarover dat dat nu een echte 'bassus continuus' was: drie uur achter elkaar spelen zonder plaats te maken voor een ander. Dat laatste was kennelijk de gewoonte. De advocaat Cornelis de Neyn was er ook bij, maar moest snel weg voor zaken. Van Overbeke vroeg hem wat hij deed bij akkoorden, terwijl hij zijn geld verdiende met diskoorden. Een andere anekdote speelt op het Amsterdamse Herenlogement (741). Eens had de waard te veel gerekend. Zijn klanten namen wraak door zich als Perzen te verkleeden. Ze maakten de waard wijs dat ze kwamen kijken of de Perzische gezant er goed gehuisvest kon worden. Ze proefden uitvoering van wijn en gerechten, waarvoor de waard betaling weigerde, in verwachting nog meer te kunnen verdienen aan de gezant, die vanzelfsprekend nooit zou ko-

men (2142). Andere gelegenheden die in de moppen voorkomen, zijn herberg 't Haantje van waard Kakkerlakje en de nu nog bestaande herberg De Zwaan in Voorburg (847). Sommige moppen zijn gestuurd op de kaatsbaan (624, 264); andere spelen in niet met name genoemde kroegen, zoals die met een discussie of ieder 'zijn eigen kan' zou schenken, dat wil zeggen zelf zijn verteringen betalen (129).

Sommige moppen laten zien hoe men zich uit een pijnlijke situatie kon redden. Dokter Taubman had tijdens een maaltijd geen lepel. De anderen begonnen alvast te eten met de woorden 'Een hondsvot die geen lepel heeft'. Taubman stak een stukje brood op zijn vork en begon zijn soep daarmee op te lepelen. Toen hij en de anderen klaar waren, zei hij: 'Een hondsvot die zijn lepel niet opeet', hetgeen hij prompt deed, terwijl de anderen slechts konden toekijken. Andere moppen handelen over de gewoonte dat er tijdens een diner af en toe gerijmd moest worden (484). Een mop vertelt hoe Van Overbeke op een gastmaal door een aardig meisje werd overgehaald te 'rondelen', dat wil zeggen een gedichtje voor te dragen. Hij deed alsof hij nadacht, terwijl hij ondertussen een stuk lever in stukjes snee en uitdeelde. Toen hij werd aange-maand, zei hij dat hij al rondgedeeld had (163, vgl. 757). Er wordt hierbij ook gerefereerd aan het 'leveren', waarbij elke disgenoot een stukje lever kreeg, en een rijmpje moest maken waarin het woord voorkwam, bij voorkeur met een obscene strekking.

Soms krijgen we een heel levendig beeld van de partijen. Zo is er een uitvoerig verhaal over Johannes Schimmelpenning, een Amsterdams koopman, die een oude goocheltruc uithaalde: een muntstuk door de tafel slaan. De andere aanwezigen hadden voor twee stuivers de man gewed dat het hem niet zou lukken. Hij volvoerde de truc door enig manipuleren met zijn hoed. De commies Ysbrand Noortwijk, die achter hem stond, griste de munt echter snel weg. Schimmelpenning, die door de wedders werd uitgelachen, eiste zijn geldstuk terug. Hij stelde het volgende voor: hij zou nu een schelling onder een glas vandaan halen zonder dat Noortwijk het zou kunnen zien, met een halve rijksdaalder als inzet. Noortwijk hapte toe. Schimmelpenning gooide de commies een glas wijn in het gezicht, en kon, terwijl zijn slachtoffer in zijn ogen wreef, op zijn gemak de schelling pakken. Conclusie: 'Noortwijk moest zijn halve rijksdaalder weer uitkappen, dat het gelach verdubbeld.'

Een soortgelijk verhaal speelt zich af op een bruiloft. Een der aanwezigen stelde zijn buurvrouw voor haar hoofd door een ring te steken. Er werd gewed om twaalf zoenen. De man pakte een naald en stak de vrouw inderdaad door de ring. Later, nadat de wijn rijkelijker was gaan vloeien, stelde de vrouw een nieuwe weddenschap voor: zij zou door dezelfde ring passen. Nu ging het om een dozijn dukaten. De vrouw pakte een grote trechter en 'zinselde daardoor dat het een lust was'. Opnieuw de bedrieger bedrogen, want 'kwijt was hij zijn geld' (615, 136).

Een ander verhaal betreft een bruilofsfeest waar de aanwezigen met name worden genoemd. Jan Sourij, voc-koopman, zat naast juffrouw Van der Aa (vermoedelijk uit de Rotterdamse regentenfamilie van die naam). Sourij was dronken en kotste, nota bene net toen er op een tinnen bordje was geklopt voor het bidden, zijn hoed vol, en wierp de rest over zijn schouders op zijn buurvrouw. Toen de juffrouw, nadat ze zich had opgeknapt, weer binnen kwam, verontschuldigde Sourij zich. Daarbij boog hij zo vaak en zo diep dat hij 'de juffer tussen de borsten in spooft'. Hij werd toen maar in zijn koets naar huis gebracht. Toen hij nuchter was, kreeg hij van de andere bezoekers te horen dat hij zijn verontschuldigen moest maken, maar dat weigerde hij: 'Schijt, excuse-ren! Het zou staan of ik ongelijk hadde.'

Practical jokes waren geliefd. De Haagse apotheker Apero van Hoven gaf eens een feestje voor enkele Friese edellieden. Hij zette een klein vaatje neer, waarom de Friezen hartelijk moesten lachen: 'Wil je ons snel weg hebben? Dat kleine vaatje, dat kan één van ons achter elkaar opdrinken! We zullen zien, zei Van der Houven. Hij had ondertussen zijn knechts opdracht gegeven de glazen van de Friezen telkens in de kelder te spoelen, en dan al halfvol te tappen uit een ander vaatje. De Friezen snaptten niet dat ze zo lang over het vaatje deden, hun ogen gingen uitpuilen en ze vloekten als de duivel dat ze zo'n klein vaatje niet de baas konden worden.

Aernout van Overbeke had bij zijn leven een grote reputatie als grap-penmaker. De humor uit zijn *Anecdota* is een mengeling van traditionele grappen en persoonlijke humor. Dat laatste werd in zijn tijd steeds belangrijker. Lachen werd iets individueels. Lachen was niet meer gebonden aan vaste vormen (bijvoorbeeld de omkering), vaste tijden (bij-

voorbeeld Vastenavond), vaste plaatsen (bijvoorbeeld de kermis) en vaste personen (bijvoorbeeld de nar).

In kringen van Van Overbeke had men vrije tijd, die voor een groot deel besteed werd aan een geanimeerd sociaal leven. Geestige mensen als Van Overbeke zorgden voor een goede stemming. Alcohol vloeide vaak rijkelijk en dat droeg bij tot de algemene vrolijkheid. De remmen op het lachen, ingeprent door moralisten, verdwenen dan nog verder naar de achtergrond. Van Overbeke maakte graag andere mensen aan het lachen en hij beschikte over een ruime mate van zelfspot. Maar uitgelachen worden wilde hij niet. Humor en lachen hadden ook voor hem hun grenzen.

IV

Tegenstelling en omkering

Recht en krom

Aernout van Overbeke was advocaat en daarmee behoorde hij tot een vastomlijnde en herkenbare beroepsgroep.¹ Advocaten werden met een eed in hun ambt bevestigd. Ze droegen voorgeschreven kleding, de toga en baret. Hoewel juristen prestigieuze genoten, werden advocaten meer gewantrouwd dan geacht. In een handleiding ter voorbereiding op de biecht werden de zonden van enkele beroepsgroepen apart opgesomd. Voor advocaten zijn het er niet minder dan negentien. Zij dienden zich onder meer af te vragen of ze processen hadden verlengd uit eigenbelang.²

Advocaten waren al lang een groep waarover grappen werden gemaakt. In heel wat toneelkluchten treedt een advocaat op en in spreekwoordenbundels moet hij het dikwijls ontgelden. Johan de Brune nam in zijn *Banket-werk* diverse voorbeelden op, zoals: 'Advocaetstonghen moeten met goud ghesmeert worden.' Elders vat hij de zaak als volgt samen: 'Een advocaat, een leugenpraet.³ Ook op schilderijen vervulde de advocaat een komische rol, te beginnen bij Brueghel tot Jan Steen en Cornelis Saftleven in Van Overbekes tijd.

De kritische houding van de buitenwereld droeg er vermoedelijk toe bij dat advocaten een sterk esprit de corps ontwikkelden. Ook buiten de rechtszaal gingen ze veel met elkaar om. Advocaten hadden hun eigen ontmoetingspunten. Een van de Amsterdamse kroegen die de schrijver van het kluchtboek *St. Niklaesgijft* aandeelde op zijn zoektocht naar moppen, werd door advocaten en procureurs gefrequentieerd. Juist deze beroepsgroep had volgens hem gevoel voor humor, want hem vlogen de moppen hier dusdanig om de oren, dat het hem duizelde: 'Het

was er zulk een gewoel dat ik schier verdoofde.' In andere landen hadden advocaten dezelfde reputatie. Vaak hadden ze hun eigen sociëteiten.⁴ In Duitsland verscheen zelfs een apart moppenboek over juristen en het recht, *De jure arlequinizante*.⁵ Op de titelprent wordt de weegschaal van het recht niet vastgehouden door vrouwe Justitia, maar door een harlekijn. Retoriek maakte deel uit van de rechtenstudie. Studenten lazen de instructies van Cicero en Quintilianus voor het aanwenden van humor. Quintilianus' traktaat over het lachen werd door de jurist Willem Schaep in het Nederlands vertaald. Andere leden van deze juristenfamilie komen voor in de *Anecdota*. Geestigheid kwam van pas in het juridische handwerk. Het is geen toeval dat de uit Frankrijk overgekomen hoogleraar Jean-Nicolas de Parival een door hem geschreven en in 1663 te Leiden gedrukt Franstalig kluchtboek opdroeg aan drie rechtenstudenten. Hij ondertekende zijn *Histoires facetieuses et morales* overigens slechts met zijn initialen, er waren immers grenzen.⁶

Aernout van Overbeke legde op 23 januari 1659 de eed af als advocaat voor het Hof van Holland. Dit was de hoogste rechtbank van dit gewest. Jaarlijks werden gemiddeld vijf juristen toegelaten tot de advocatuur. Vermoedelijk waren er tegelijkertijd enkele honderden advocaten actief. In de hele provincie Holland, met een miljoen inwoners, is dat niet zo'n groot aantal. In Amsterdam waren er in 1688 ruim honderd advocaten op een bevolking van circa 200 000.⁷ De advocatuur was dikwijls een familiebedrijf, waar vaders en zoons, en soms twee of drie broers, samenwerkten. Advocaten moesten elkaar goed gekend hebben door hun intensieve contacten binnen en buiten de rechtszaal. Een teken daarvoor is dat er in de moppen van Van Overbeke zo'n veertig advocaten worden genoemd, die in de registers van eedaflegging zijn te traceren. Daarnaast komen er in de moppen ook veel personen voor die in de periferie van het recht werkzaam zijn, zoals deurwaarders en de scherprechter. Er komen verder tientallen juristen voor, die functies hadden gevonden in het landsbestuur, zoals stadspensionaris.

Het recht was een serieuze zaak, maar ook wel eens om te lachen. Zo viel er eens een leiddekker van een toren. Gelukkig belandde hij boven op een passant. Zelf kwam hij er daardoor levend van af, maar de voorbijganger was dood. Diens familie daagde de leiddekker voor de rechter.

Zijn advocaat probeerde duidelijk te maken dat de beklagde er niets aan kon doen en daarom onschuldig was aan doodslag. Toen de nabestaanden voet bij stuk hielden, kwam de rechter tot het volgende vonnis: de leiddekker moest op de grond gaan zitten, waar de kerel aan zijn eind was gekomen. Een van de familieleden mocht dan op de toren klimmen en op zijn beurt boven op de leiddekker vallen. Maar niemand van hen wou aan deze oplossing meewerken (376, 2400).

Van Overbeke heeft het verhaal wellicht overgenomen uit de *Nederlandsche wechcorter* uit 1613. Een andere mogelijkheid is dat hij het vond bij de apofhegmata van Francis Bacon, waar het verhaal overigens speelt in Vlaanderen.⁸ Het is ook te vinden in de buitenlandse juridische literatuur, bijvoorbeeld in de *Seltzame Gerichthändel* van Duitse jurist Matthias Abele uit 1654. Daar valt de hoofdpersoon niet uit een toren, maar uit een venster, betreft het een smid in plaats van een leiddekker en zou het voorval zich hebben afgespeeld in Antorf in Beieren.⁹ De breedvoerigheid waarmee Abele het verhaal vertelt, doet onderwets aan vergeleken bij Van Overbeke, in wiens versie het een gestileerde mop is geworden, die snel naar de pointe toewerkt.

De oorsprong van het verhaal moet nog verder terug worden gezocht. Hetzelfde geval is al te vinden in het door de jurist Jan Matthijssen geschreven rechtsboek van Den Briel uit 1410.¹⁰ Het verhaal speelt dan in Lubeck. Bij Matthijssen is het echter een serieuze casus van onvrijwillige doodslag. We stuiten hier op een opmerkelijk fenomeen: een serieus vonnis kan na verloop van tijd door veranderende opvattingen een komisch karakter krijgen.¹¹

Van Overbeke geeft nog een tweede voorbeeld van deze ontwikkeling in de rechtspraak. Een man heeft zijn buurman uitgenodigd voor een vastenavondfeestje. Daarbij ontstaat een ruzie waarbij de man zijn gast met een metworst dreigt te slaan. Deze schrikt daar zo van dat hij ter plekke overlijdt. Ook hier dient de familie een aanklacht in. Uiteindelijk bepaalt de rechter dat de gevangene onthoofd zal worden. Op het schavot slaat de beul echter niet toe met zijn zwaard maar met een metworst. De gevonniste komt bij deze executie met de schrik vrij (2439). Ook deze casus komt voor bij Abele, en alweer in een veel vroeger versie.¹² Hoewel er in dit geval geen vroegere bron aanwijsbaar is, waren dergelijke schijnvonnissen in de Middeleeuwen niet ongebruikelijk en werden ze toen wel degelijk serieus genomen. Ook hier

heeft Van Overbeke een serieuze casus omgevormd tot een mop. Beide zouden lang repertoireitoe houden.¹³

Vergelijkbaar is een mop waarin gelachen wordt om boeren die een gevangen wolf rechterlijk willen vonnissen. Ook hier gaat het om een archaisch rechtsgebruik dat – naar Van Overbeke suggereert – onder boeren nog voortleefde. In de Middeleeuwen waren er namelijk hier en daar wel degelijk processen gevoerd tegen dieren (1472).¹⁴

In de overige moppen komen allerlei aspecten van de rechtspleging aan de orde, van misdaad, via arrestatie, verhoor en foltering, tot en met het vonnis en de uitvoering daarvan. Om te beginnen werd advocaten alom kwaliijk genomen dat zij geld verdienden aan de tegenwoord van anderen. 'Recht en onrecht zijn hem beide voordeel; gelijk de justitie blind is, zo is hij ook blind,' lezen we over de advocaat in een zeventiende-eeuws boekje.¹⁵ Advocaten en misdadigers konden gemakkelijk op een lijn worden gesteld, en in Van Overbekes moppen klinkt misschien daarom bewondering door voor inventieve oplichters. Een voorbeeld is de inbreker die met een stel lakens in de hand in een huis wordt betrapt, zich vervolgens voordeed als koopman en de lakens aan de eigenaar weet te verkopen (2356). In een variant doet de dief zich voor als iemand die bestelde lakens komt bezorgen (738). In zekere zin was zo'n dief een grappenmaker, het domme slachtoffer verdiende uitgelachen te worden. In het kluchtboek *Het synyngh en vermaeckelijck coffy-huys* wordt de lezer op de titelpagina onder meer 'geestig bedrog' en 'dieverijen' in het vooruitzicht gesteld. De bedrivers overschrijden net als de 'tricksters' uit volksverhalen de grens van het toelaatbare.

Een sterk staaltje komt op rekening van een met name genoemde 'drollige schelm', een Leidse voerman met de fraaie bijnaam Slakje. Hij moest een dief die in Haarlem gehangen was, overbrengen naar Leiden, waar diens lichaam door medici ontleed zou worden. Dat kon een bijkomende straf zijn voor wie tot de galg was veroordeeld. Onderweg zette hij het lijk rechtop in de wagen en ging zich 'vol zuipen' in een herberg. Voor betaling van het gelag verwees hij de waard naar zijn heer, die in de wagen zat. De waard ging naar buiten en tikte de man op zijn schouder, in de mening dat hij sliep. Het lijk rolde prompt omver, waarop Slakje uitriep: 'Jou hondsvot, zo hebt gij de man gestoten, hij is bij mijn ziel dood.' De waard smeerde hem vltug zonder nog over de open-

staande rekening te beginnen. Dergelijk poetsen hebben een lange traditie, die teruggaat tot Tjil Uilenspiegel.

Niet alleen misdadigers konden inventief zijn, hun tegenspelers toonden zich al even listig. Een voor zijn doen lang verhaal vertelt Van Overbeke over Abraham van Arentsbergen of diens broer Cornelis, beiden deurwaarder van het Hof van Holland. De deurwaarder moest een oproerling in Dordrecht arresteren en overbrengen naar de Gevangenpoort in Den Haag. Het was een lastige opdracht. Omdat het een ambigenoot was, kende Van Arentsbergen hem persoonlijk. Onder voorwendsel een arrestatie in de stad te moeten verrichten, nodigde hij zichzelf bij zijn confrater te logeren uit. Ondertussen had hij zijn zeiljacht waarin zich enkele soldaten schuilhielden, in de haven laten aanmeren. Na enkele dagen vertelde Van Arentsbergen zijn collega dat de vogel gevlogen was. Ze namen hartelijk afscheid op de havenkade. Op het laatste moment, toen hij al op het dek van zijn schip stond, stak Van Arentsbergen nog eens zijn hand uit, maar in plaats van zijn confrater te groeten, trok hij hem aan boord, waarop de soldaten de man overmeesterden en het schip schielijk koers zette naar Den Haag.

Eenzelfde verhaal wordt verteld over een andere deurwaarder van het Hof, Jacob de Hennin. In zijn geval ging het om de arrestatie van de schout van Gouda. De Hennin vermoede zich als een militair die, met enkele soldaten, krijgsvolk wief voor de koning van Denemarken. Een buffelsleren kolder en een hoed met plumen gaven De Hennin het gewenste martiale uiterlijk, terwijl zijn gebroken Duits eveneens geloofwaardig overkwam. Met zijn soldaten nam hij zijn intrek in de herberg Het Hart, waar het gezelschap driftig verteerde. Na enkele dagen vertrok De Hennin zonder te betalen. Een van zijn manschappen liet zich echter met opzet in een kroegje buiten de stad betrappen. De schout begaf zich buiten de stadsmuur om de man te arresteren. De Hennin en de overige soldaten kwamen prompt uit hun hinderlaag te voorschijn, smeten de schout op een gereedstaande wagen en reden spoorwags naar Den Haag.

Van Arentsbergen en De Hennin waren in functie in de tijd dat Van Overbeke advocaat was.¹⁶ De eerste episode zou zich kunnen hebben afgespeeld tijdens de oproeren die in Dordrecht tussen 1647 en 1652 plaatsvonden. In 1652 werden verschillende burgers naar Den Haag gevoerd en veroordeeld.¹⁷ De Goudse episode kan zich hebben afgespeeld

in 1666, toen er in Hollandse steden soldaten voor de koning van Denemarken, een bondgenoot van de Republiek, werden geworven. De verhalen lijken te mooi om waar te zijn, maar waarom zou Van Overbeke iets verzinnen wat direct bij de hoofdpersonen kon worden geve-rificeerd?

Over advocaten zijn de nodige moppen te vinden. Zij hadden de neiging tot zelfspot. Ook de hiervoor geciteerde Johan de Brune was een jurist. Deels geeft Van Overbeke kwinkslagen, zoals die ook bij De Brune te vinden zijn. Een voorbeeld is de vraag wat het verschil is tussen een makelaar en een procureur (de een verdient zijn geld met akkoor-den, de ander met tweedracht) (2274). Iemand die in processen ver-wikkeld was, vroeg om een slaapdrank. Hem werd gezegd dat geen me-dicijn hem zou baten: 'Uw hoofdpeuwis gevoerd met advocaatspennen en procureurspennemessen' (1376).

Een anekdote betreft een van Van Overbeks collega's, Dirck de Jongh. Er verscheen een boer in diens kantoor, die tijdens het wachten de opschriften las van de proceszakken: die-en-die contra die-en-die enzovoort. Toen de advocaat zich tot de man wendde, zei deze: 'Ik heb zoveel opschriften gezien, maar er was geen rechtszaak bij tussen ad-vocaten.' 'Dat klopt', antwoordde De Jongh, 'wij advocaten maken het gemeenlijk onder malkanderen af.' De boer reageerde: 'Daar is zes stui-vers voor je consultatie, ik hoef er nu geen andere bij u te halen; ik wens u goeden dag, mijn zaakje dat ik tegen onze predikant hebbe en daar ik u over kwam consulteren, zullen wij ook onder malkanderen wel af-hakken, de koster mag onze middelaar wezen.'

Deze grap volgt een traditioneel patroon. De boer die een gestu-deerde te slim af is, of dat nu een medicus, theoloog of jurist is, bleef eeuwenlang een van de meest geliefde humoristische thema's. Intellec-tuelen waren in het algemeen een geliefd onderwerp van spot, wat zich soms concentreerde op hun attriboot bij uitstek: de bril. Intellectuelen hadden zelf veel belangstelling voor grappenmakerij, zoals blijkt uit de academische schertsdisputaties, waarvan we die over het lachen door de Leuvense hoogleraar Puteanus reeds genoemd hebben.

Elders vertelt Van Overbeke hoe hij in Amsterdam in een gezelschap verkeerde waarbij zijn collega Vincentus van Pothoven een andere ad-vocaat in de maling nam. Die reageerde met: 'Hij zoude zo al lachen-de de waarheid zeggen' (een referentie aan de klassieke spreuk 'Riden-

tem dicere verum' van Horatius), waarop Van Overbeke zei: 'Hij zeit ze nooit, noch statig noch al lachende.'

Onder Van Overbeks collega's bevonden zich enkele merkwaardige typen, zoals Gerbrand Sas, die ook in de *Anecdota* voorkomt. In 1663 werd hij zes weken uit zijn functie ontheven, omdat hij een 'exorbitante declaratie' had ingediend. Later kwam hij in de problemen omdat hij een belastingontvanger had mishandeld. Hij beëindigde zijn loopbaan als spion in Engeland. Er werden wel vaker advocaten en andere func-tionarissen door het Hof bestraft, zoals in 1655 de deurwaarder Corne-lis van Arendsbergen, vanwege 'excessen en onbehoorlijkheden in de trekshuif', in hetzelfde jaar Martinus van Westreken, vanwege 'inju-rieuse expressiën tegen de Staten', en in 1665 Hendrick Catshuijsen, van-wege een valse beschuldiging, een kwestie waaraan in de *Anecdota* wordt gerefereerd.¹⁸

Verantwoordelijk voor de vervolging van misdadigers was de schout van een stad. In Amsterdam was dat rond 1650 Cornelis van Outshoorn. Hij had eens zoveel gedronken dat hij door twee 'diefleders', schouts-dienaren, ondersteund moest worden. Commentaar op straat: 'Kijk, kijk, daar brengen ze de schout gevangen.' Over zijn opvolger Lambert Reijnt maakte een Amsterdammer een vreemdling wijs dat hij 'de grootste hoerenjager van de stad' was, en in zekere zin was dat ook zo.

Rechters komen er niet beter van af. Vooral hun omkoopbaarheid moest het ontgelden. Een arme boer gaf een rechter als geschenk een kan melk, maar de tegenpartij gaf een varken. Hij verloor zijn zaak. Toen hij vroeg waar zijn melk gebleven was, luidde het antwoord dat het varken die had opgedronken (1632). Een variant: de ene boer schonk een rechter een wagen, zijn tegenpartij gaf twee paarden. De schenker van de wagen verloor het proces en ging zich beklagen, maar kreeg ten antwoord dat de paarden de wagen niet recht konden trekken (1773). Grappen over corruptie waren oud, maar ze moeten in het zeventien-de-eeuwse Nederland extra hebben aangesproken, omdat de normen aan het veranderen waren. Het aannemen van geschenken door amb-tenaren werd in Van Overbeks tijd juist steeds meer aan banden ge-legd.¹⁹ En waar normen verschuiven, is stof voor grappen snel gevon-den.

In de moppen over ijfstraffen en executies zijn doorgaans de mis-dadigers de held door een snedige opmerking te maken of door hun

lacomiek gedrag. Een dief bekende elke keer dat hij werd gefolterd door ophanging aan de armen, maar trok daarna telkens zijn verklaring in. Een bekentenis had namelijk alleen rechtskracht als deze 'buiten pijn en bande van ijzer' gegeven was. Toen de rechter hem vroeg of hij door dat voortdurend bekennen en ontkennen zijn pijn niet verduubelde, antwoordde de dief: 'Ja, dat is zo, maar ik hang liever dikwijls aan mijn armen dan één keer aan mijn hals' (1950).

Bestrafing en bespotting waren van oudsher met elkaar verbonden. Veel middeleeuwse straffen gingen gepaard met te pronkstelling met een brief om de hals waarop het misdrijf stond vermeld. Er waren ook speciale schandblokken en -tonnen, waarin de veroordeelden de stad werden rondgeleid. Sommige rituelen waren verbonden met het komische thema van de omgekeerde wereld. Iemand die gehangen zou worden, moest bijvoorbeeld achterwaarts de ladder naar de galg opklimmen. Dit was lachwekkend en droeg bij tot zijn vernedering. Een veroordeelde die dat naliet, werd terechtgewezen. De man repliceerde: 'Neem me niet kwalijk, maar het is de eerste keer dat ik dit doe' (770, 2029). Ook bij gevangenisstraf bestond het element van bespotting. Tuchthuizen waren tegen betaling toegankelijk voor publiek. De gedetineerden vormden een toeristische attractie en werden soms in liedjes nog eens extra belachelijk gemaakt.

Een gegeselde diende de rechters voor hun bestraffing te danken. Iemand die dat vergat, werd daarop gewezen, maar hij zei 'Ach, het is de moeite niet' (1910). Het kon voorkomen dat na een geseling de beul als bijkomende straf zout in de wonde wreef. Een jonge boef wist dat niet en riep: 'Ach meester, niet meer van die zalf' (2192). De *Anecdota* verhalen hier een unieke bron voor de strafrechtsgeschiedenis: het door Van Overbeke bij zijn toehoorders bekend veronderstelde gebruik is namelijk niet in andere bronnen gedocumenteerd. Het leeft alleen voort in het spreekwoord zout in de wonde smeren. Onthoofding was eervoller dan ophanging. Dat een veroordeelde vroeg om de galg in plaats van het zwaard – omdat hij onwel werd als hij bloed zag – vond men dus een goede grap (2003). Toen twee broers werden veroordeeld, de een tot de strop, de ander tot een geseling, vroeg de tweede wat hij thuis aan zijn moeder moest zeggen. 'Bericht haar dat ik aan een lijndraaiersdochter gehuwelijkt ben geworden en dat gij op mijn bruiloft gedanst hebt' (2158). Eens werd een touwslager zelf tot de galg veroor-

deeld. De beul zei hem dat het voor hem geen schande was achterwaarts omhoog te gaan, 'want het volk zal menen dat gij gaat beproeven of uw werk ook hecht en sterk is'.

Er waren in Holland slechts twee beulen, één in Haarlem en één in Dordrecht, die ook elders hun diensten aanboden. In Van Overbekes tijd heette de Haarlemse beul Cors en die komt in een anekdote voor.²⁰ Het betreft een conflict met zijn Amsterdamse opdrachtgevers, die er bezwaar tegen maakten dat hij evenveel voor een onthoofding rekende als voor het zwaaien met het zwaard boven het hoofd van een veroordeelde, wat een symbolische straf was. 'Mijne heren, het is altoos zo de manier, want was daar de patiënt niet meer aan gelegen als mij, het zoude mij indifferent zijn of ik een voet hoger of lager sloeg, ik doe het doch met één en dezelfde moeite.' Uiteraard werd Cors betaald en het in de mop genoemde bedrag – zes gulden – staat inderdaad voor zulke werkzaamheden genoteerd in de Amsterdamse beulsrekeningen uit deze tijd. Juust in tijden van economische crisis ging het de beul voor de wind, omdat de criminaliteit steeg. Tijdens de oorlog met Engeland (een van de drie uit de zeventiende eeuw) klaagden reizigers in de trekschuit naar Haarlem over de slechte tijd, met uitzondering van een vrouw, die zei: 'Het gaat nogal zo redelijkjes toe.' Gevraagd wat dan wel het beroep van haar man was, zei ze: 'Scherprechter.'

Het beulsbedrijf erfde over van vader op zoon. Het vak werd in de praktijk geleerd, getuige de volgende anekdote: 'Meester Cors hadde er zo één of twee gehangen en enige gegeseld, dat hij zeer vermoed was, en alzo daar nog twee tot het geselen reesteerden, ging hij aan de galg wat leunen om te rusten ende gaf het werk zijn zoon over, die er schrikkelijk wild en woest op hakte. Cors dat ziende, wenkte met zijn hoofd en handen en zei: "Langzaam en perfect."²¹

Terechtstellingen trokken altijd veel bekijks en ook daarover werden grappen gemaakt. Een mop betreft Van Overbekes dienstmeid Ariantje. Zij deed een boodschap, maar bleef drie uren weg. Haar excuus was dat ze hoorde dat er een dief zou worden gehangen. Ze had zich meteen bij het schavot opgesteld om een goed plaatsje te krijgen. Maar, voegde ze eraan toe: 'Ik ben zo boos als een spin.' Gevraagd waarom, zei ze: 'De vent kreeg pardon en werd maar gegeseld.' Wanneer een misdadiger bij verstek veroordeeld werd, paste men het vonnis soms toe op een stropop. Toen de legerofficier Jean Barton de Mombas in Den

Haag wegens landverraad in effigie werd opgehangen, kwamen er toch grote drommen toeschouwers. De Scheveningse schepen Dirck de Kra zei: 'Loopt zo niet, loopt zo niet, de man is al dood.' Een terechtstelling leek soms wel een kermis. Straatzangers ventten er liedjes over de geëxecuteerde boeven en hun misdaden. De Nederlandse predikant Balthazar Bekker schreef in een reisverslag uit 1683 over de publieke pijniging en onthoofding van enkele misdadigers in Londen dat het publiek vrolijk was en er werd gelachen.²¹ Dan volgde de beulskermis.

Rechters velden hun vonnis, maar wilden met de uitvoering weinig te maken hebben. Iedere associatie met het oneerlijke beulswerk trachten ze te vermijden. Een timmerman in Dordrecht had een appeltje te schillen met de vroedschap en houthandelaar Arent Sonnemans. Toen hij opdracht kreeg een nieuwe galg te timmeren, beitelde hij het wapen van Sonnemans in de balken (ongetwijfeld was Sonnemans de leverancier van het hout, zo ging dat onder regenten). Sonnemans werd er flink om uitgelachen. Hij vroeg de timmerman het er weer uit te hakken, maar die zei dat hij niet bij een opgehangen dief durfde te klimmen, tenzij er twintig rijkdaalders en een maaltijd voor zijn vrienden tegenover stonden.

Beul en advocaat stonden dicht bij elkaar dan men zou denken, getuige de volgende anekdote. De beul raakte eens verward in een proces en vroeg bijstand aan de advocaat Willem Dimmer, zeggende 'dat zij al van de oudste dienaren van de justitie waren en dat hij hem in deze zaak moest helpen'. Dimmer deed zijn best en de beul won de rechtszaak. De advocaat weigerde echter een honorarium van de beul aan te nemen, met de woorden: 'Ik neem geen geld van mijn confraters.' De beul ging na herhaald aandringen akkoord met de woorden: 'Ik hoop het dan weer aan u of de uwen te verdienen.'

Er bestonden in de Republiek talloze rechtskringen. Het was gebruikelijk dat lokale rechtbanken bij ingewikkelde rechtszaken advies vroegen. De schepenen van Weesp moesten eens iemand veroordeelden. Zijn misdaden 'roken naar de galg', maar het in Amsterdam ingewonnen advies luidde dat de man geen doodstraf verdiende. De predikant van Weesp had inmiddels de gevangene bij zijn dageijkse bezoeken al grondig op de dood voorbereid. Toen hij het Amsterdamse advies vernam, zei hij dat ze de man toch maar moesten ophangen, 'want ik hebbe hem nu zo wel geprepareerd dat hij buiten twijfel zalig

zou sterven'. In een andere anekdote over een soortgelijk geval zouden de Weesper rechters besloten hebben de doodstraf uit te spreken, omdat kort daarvoor ook in het naburige Naarden enkele lieden waren opgehangen en zij niet graag wilden onderdoen voor hun bureu. Het Gooi was in deze tijd in alle opzichten een achtergebleven gebied.

Er zijn verschillende voorbeelden van de humor waarmee advocaten elkaar binnen en buiten de rechtszaal bejegend. Vincentius Pothoven en Willem van den Kerckhoven stonden in een zaak, spelend op de Gevangendoor, tegenover elkaar. De eerste trok fel van leer, maar de tweede reageerde met een spreekwoord: 'Een hond is stout op zijn eigen dam.' Daarmee verwees hij naar het feit dat de vader van Van den Kerckhoven hier ooit gevangen had gezeten. Tijdens een woordenwisseling in de rechtszaal tussen de procureur Gerard Vinck en zijn confrater Hugo Groenewegen zei de laatste: 'Ei, beziet men deze Vinck, wat zal deze Vinck doen?' R. 'Dat hij altijd doet, de Vinck schijnt op de Groene wegen.'

Naamgrappen werden veel gemaakt. De advocaat Rembert van Limburg zei eens tegen de procureur Neering: 'Neering zonder verstand is verlies voor de hand.' Ook in de praktijk van de procesvoering werden humoristische wendingen gebruikt, zeker als het onderwerp zich daar toe leende, zoals processen over verbroken trouwbeloftes en buitenechtelijke kinderen.²²

In een ander verhaal over de onderlinge omgang van advocaten neemt Martinus Caesar een collega als volgt te grazen. In de herberg waar ze logeerden, nam hij de waardin apart en vertelde haar dat zijn makker een heimelijk gebrek had. Prompt verwijderde ze het bed uit diens kamer. De man moest op twee stoelen slapen. De volgende ochtend vroeg hij de waardin om uitleg. Ze vertelde hem wat Caesar over hem had verteld. Hij repliceerde: 'Ik hebbe het u fluks niet willen zeggen, maar de man die mij beschuldigde heeft zelf dat gebrek en let er eens op als gij het bedde maakt.' Vervolgens verdween hij, na eerst zijn pispot in het bed van Caesar geleegd te hebben. De 'drollige potsmaker' Caesar is desondanks de schrijver van een serieus juridisch werk, *Jus hodiernum ofte hedendaeghs recht*.

Flaters van advocaten waren ook amusant. De advocaat Steven van der Werven was een 'sober latmist' en werd door zijn confrater Cornelis Boeij (diens naam is in geheimsschrift vermeld) verweten dat hij in

een Latijns citaat 'quibus' had moeten gebruiken in plaats van 'quis'. De volgende dag keek Van der Werven er zijn grammatica op na en bekende zijn ongelijk, maar voegde eraan toe dat hij zijn opponent graag voor kwibus had uitgemaakt.

De lach had in het recht ook een verzoenende functie. Een beledigingszaak werd niet voortgezet, wanneer de beledigde met de belediger 'etet, drinkt, lacht, boerdet'.²³ Humor in het recht was dus niet alleen negatief. Humor kon ook de scherpe kanten in conflicten tussen advocaten en hun partijen wegnemen. Van Overbeks grappen over advocaten en het recht hebben ongetwijfeld vooral deze functie gehad.

Antropologen schenken veel aandacht aan 'joking relationships' bij niet-westerse volkeren. Het betreft relaties binnen een familie, waarbij de een voortdurend grappen maakt ten koste van de ander. De laatste partij is verplicht deze grappen gelaten over zich heen te laten komen. Het gaat als regel om relaties die spanning kennen door een incestuatie. Door het maken van grappen wordt die spanning weggenomen. In moderne samenlevingen kent men dit soort relaties niet binnen families, maar wel binnen bedrijven. Handboeken op het gebied van de organisatiesociologie bevatten daarom tegenwoordig een hoofdstuk over humor en bedrijfscultuur.²⁴ Managers wordt geleerd dat een grapje op zijn tijd de sfeer op de werkvloer ten goede komt. Wie dat niet van nature in zich heeft, moet desnoods een cursus volgen, in de Verenigde Staten tenminste. Anderzijds moet men oppassen dat het maken van grappen niet omslaat in pesten. Ook dat komt voor en vormt binnen sommige bedrijven een serieus probleem. Binnen het bedrijf van de advocatuur speelde humor zeker een grote rol. Door voortdurend grappen over elkaar te maken, werden de onderlinge relaties gesmeerd. In plaats van hiërarchisch waren de relaties echter meer egalitair. Wel gold ook hier dat men elkaars humor moest kunnen verdragen. Wie wraak wilde nemen, moest dat ook op een humoristische manier doen.

In de Republiek was de geweldadige wijze van conflictlossing al grotendeels vervangen door een juridische. Niet een militair, maar een burgerlijk ethos domineerde in de Republiek. In plaats van een duel begon men eerder een proces, een steekspel met woorden. Advocaten waren daarin getraind en ze moesten voortdurend laten zien hoe spits-

vondig ze waren. Bij advocaten bleef humor een eigen plaats innemen, en ook in volgende generaties vinden we al dan niet bekende juristen die zich op het komische vlak hebben geweid, zoals Hendrik Doedyns, Cornelis van Bynkershoek en later Franciscus Kersteman.

Enerzijds zorgde humor onder advocaten voor integratie, want hun graptjes versoepelden de onderlinge omgang. Anderzijds kon humor in het recht ook degradatie tot doel hebben, namelijk in de bespotting van veroordeelden. Op het schavot geplaatst viel hoogelach hun ten deel. Het is dit soort agressieve humor dat schrijvers van etiquetteboeken juist verwierpen voor de alldaagse omgang tussen mensen. In het strafrecht verloor dit aspect steeds meer aan betekenis, om in de negentiende eeuw volledig te verdwijnen. Oude en moderne vormen van humor bestonden in Van Overbeks tijd echter nog naast elkaar.

Man en vrouw

Aernout van Overbeke heeft veel van zijn anekdotes gesitueerd tijdens maaltijden, op bruiloften en in kroegen of herbergen. In de door hem beschreven gezelschappen bevinden zich dikwijls vrouwen. En zij deden ook hun mond open, zoals blijkt uit het volgende verhaaltje:

Juffrouw Gaesbeek was tot procureur Cobmoyer te gast, alwaar men van allerlei drollige uitvallen begon te spreken. Tot besluit zeide zij tegen Cobmoyer: 'Men mag een ding bewimpelen zo men 't wil, 't moet al kakken dat eet.' 'Dat's waar juffrouw Gaesbeek,' zeide Cobmoyer. 'Ha,' zeide de fiscaal Limburg, 'Cobmoyer vat het nog niet.' R. 'Ik doe waarachtig wel.'

Adriaen Cobmoyer en Rem van Limburg waren collega-juristen van Van Overbeke; wie juffrouw Gaesbeek was, weten we niet, maar ze maakt duidelijk dat Hollandse vrouwen er niet voor terugschrokken om in keurig gezelschap platte graptjes te maken. Dat valt des te meer op, omdat schrijvers van etiquetteboeken juist vonden dat vrouwen in